

Užsienio kalbos valstybinio brandos egzamino kalbėjimo užduočių vertinimo lentelės atitiktis Pirmosios užsienio kalbos bendrajai programai ir BEKM apibrėžties B2+ kalbos mokėjimo lygio reikalavimams pagrindimas¹

Šiame atitiktis pagrindime aptariami užsienio kalbos valstybinio brandos egzamino kalbėjimo užduočių tikslai, pateikiami kalbėjimo užduočių vertinimo lentelės aptarčių šaltiniai iš „Bendrujų Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenų“ (toliau – BEKM), paaiškinamas taškų paskirstymas pagal kognityvinius gebėjimus, pristatoma vertinimo lentelės matrica, apibrėžiami kai kurie vertinimo lentelėje vartojami terminai.

Kaip numatyta „Dalykų tarpinių patikrinimų ir brandos egzaminų užduočių apraše“ (2023-02-13 redakcija) (toliau – Aprašas) ir „Pirmosios užsienio kalbos bendrojoje programoje“ (toliau – Programa), kalbėjimo užduotys skirtos patikrinti šių kalbinių veiklų pasiekimus:

- sakinio teksto **produkavimo**, tai yra kalbėjimo monologu atsakant į klausimus pagal užduotyje pateiktą tekstinę ar vaizdinę (paveikslas, nuotrauka) informaciją,
- sakinės **sąveikos**, tai yra kalbėjimo dialogu su pašnekovu pagal užduotyje pateiktą pokalbio scenarijų,
- **mediacijos**, tai yra monologo ir dialogo užduotyse pateiktos įvesties perteikimo kita kalbine raiška, perfrazavimo, rašytinės įvesties perteikimo sakybine raiška. Mediacijos kalbinės veiklos aspektai integruotai tikrinami abejomis – ir monologo, ir dialogo – užduotimis.

Siekiant užtikrinti vertinimo lentelės sąsajas su BEKM kalbos mokėjimo lygiu B2+, vertinimo lentelė parengta remiantis BEKM (2008) ir CEFR/CV (2020)² kalbos mokėjimo lygio B2+ aptartimis iš šių aptarčių skalių:

1. Bendroji sakinė produkcija (CEFR/CV 2020: 62)
2. Išplėtotas monologas: patirties apibūdinimas (CEFR/CV 2020: 62)
3. Išplėtotas monologas: informacijos teikimas (CEFR/CV 2020: 63)
4. Išplėtotas monologas: argumentavimas, pvz. debatuose (CEFR/CV 2020: 64)
5. Bendroji sakinė sąveika (CEFR/CV 2020: 72)
6. Pokalbis (CEFR/CV 2020: 73–74)
7. Neoficialios diskusijos su draugais (CEFR/CV 2020: 75)
8. Tikslingas bendradarbiavimas (CEFR/CV 2020: 77)
9. Žodžio perėmimas (keitimasis kalbėtojo ir klausytojo vaidmenimis) (CEFR/CV 2020: 88)
10. Bendradarbiavimas (CEFR/CV 2020: 88–89)
11. Prašymas paaiškinti (CEFR/CV 2020: 89)
12. Duomenų apibūdinimas (pagal grafiką, diagramą ir kt.) (CEFR/CV 2020: 97)
13. Bendroji kalbinė aprėptis (CEFR/CV 2020: 130–131)
14. Žodyno aprėptis (CEFR/CV 2020: 131)
15. Gramatinis taisyklumas (CEFR/CV 2020: 132)
16. Žodyno vartojimas (CEFR/CV 2020: 132–133)
17. Fonologija (CEFR/CV 2020: 133–135)
18. Sociolingvistinis tinkamumas (CEFR/CV 2020: 137)
19. Temos plėtotė (CEFR/CV 2020: 140)
20. Rišlumas (koherencija ir kohezija) (CEFR/CV 2020: 141)
21. Raiškos tikslumas (CEFR/CV 2020: 141–142)
22. Kalbėjimo laisvumas (CEFR/CV 2020: 142)

¹ 2024-09-09 pastaba: šis pagrindimas parengtas vadovaujantis senesnės redakcijos Kalbų VBE užduočių aprašu (2023 m. gruodžio mėn.); naujausioje šio aprašo redakcijoje nebeliko taškų paskirstymo pagal kognityvinių gebėjimų sritis.

² Rengiant vertinimo lentelę remtasi aptartimis iš angliškojo CEFR/CV (2020) leidinio; esant galimybei, naudotos ir CEFR (2001) vertimo į lietuvių kalbą BEKM (2008) aptartys.

Taip pat atsižvelgta į B2+ lygiui būdingos kalbinės raiškos kokybinius požymius, pateiktus CEFR/CV III priede (2020: 183–185).

Kaip numatyta Apraše, atliekant kalbėjimo užduotis surenkama daugiausia 30 taškų. Vertinimo lentelėje išlaikytas Apraše pateiktas paskirstymas pagal kognityvinių gebėjimų sritis:

- **Žinios ir supratimas: 20 proc.**, iš viso – 6 taškai, po 3 taškus monologo ir dialogo dalyse. Užsienio kalbos žinios ir supratimas apima šias mokinio turimas užsienio kalbos žinias: *lingvistines* (žodynas, gramatika, fonologija, semantika), *pragmatines* (tekstų tipai, komunikacinių intencijų raiška), *sociolingvistines* (mandagumo raiška, registras).
- **Taikymas: 40 proc.**, iš viso – 12 taškų, po 6 taškus monologo ir dialogo dalyse. Taikymas apima *gebėjimą vartoti užsienio kalbą* remiantis turimomis UK žiniomis kalbant monologu ir dalyvaujant pokalbyje su pašnekovu.
- **Aukštesnieji mąstymo gebėjimai: 40 proc.**, iš viso – 12 taškų, po 6 taškus monologo ir dialogo dalyse, juos paskirstant tarp turinio kriterijaus (5 tšk.) ir raiškos rišlumo kriterijaus (1 tšk.). Aukštesnieji mąstymo gebėjimai apima (1) *kritinį mąstymą*, kurį rodo gebėjimas interpretuoti ir apibendrinti pateiktą informaciją bei įvertinti, kokias išvadas, nuomones ar vertinimus galima daryti remiantis pateikta informacija, analizuojant informacijos, kaip argumentų ir įrodymų, pagrįstumą. Taip pat aukštesnieji mąstymo gebėjimai apima (2) *problemų sprendimą*, tai yra gebėjimą pasirinkti reikalingą informaciją bei atrasti strategiją, kaip ją pertvarkyti ir panaudoti konkrečiai užduočiai spręsti (pagal Dragūnavičių et al. 2020). Vertinimo lentelėje šie gebėjimai apibūdinami turinio ir sklandumo/rišlumo kriterijų aptartimis: kurdamas pasisakymo turinį mokinys kritiškai mąsto, parenka argumentų, vertina, reiškia ir pagrindžia savo nuomonę. Per raiškos sklandumą ir kalbėjimo rišlumą mokinys demonstruoja gebėjimą parinkti tinkamą būdą, kaip veiksmingai pasiekti užduotyje nurodytą komunikacijos tikslą.

1 lentelėje pateikiama taškų paskirstymo matrica pagal kognityvinių gebėjimų sritis ir kalbėjimo užduoties dalis.

1 lentelė. Taškų paskirstymo MATRICA pagal užduotis ir kognityvinių gebėjimų sritis

	SAKYTINIO TEKSTO PRODUKAVIMAS (MONOLOGAS), daugiausia 15 taškų			SAKYTINĖ INTERAKCIJA (DIALOGAS), daugiausia 15 taškų			Iš viso taškų
	Turinio atskleidimas, išsamumas (daugiausia 5 taškai)	Kalbėjimo sklandumas ir rišlumas (daugiausia 5 taškai)	Kalbos ištekliai (žodyno turtingumas, taisyklingumas, tarimas) (daugiausia 5 taškai)	Komunikacinių intencijų realizavimas (daugiausia 5 taškai)	Sąveika ir lankstumas (daugiausia 5 taškai)	Kalbos ištekliai (žodyno turtingumas, taisyklingumas, tarimas) (daugiausia 5 taškai)	
Žinios ir supratimas			3			3	6 (20 proc.)
Taikymas		4	2		4	2	12 (40 proc.)
Aukštesnieji mąstymo gebėjimai	5	1		5	1		12 (40 proc.)
Iš viso taškų	5	5	5	5	5	5	30 (100 proc.)

Monologo vertinimo kriterijai ir jų aptartys apibūdina šiuos užsienio kalbos mokėjimo aspektus:

- atlikties *apimtis* siejama su turinio atskleidimu: nuo išsamaus iki minimalaus, nuo detalaus iki glausto ir apibendrinto, nuo tinkamos apimties iki ribotos; turinio atskleidimas vertinamas dvejopai: aptartys apibūdina, (1) ar atsakoma į visus klausimus ir (2) koks yra atsakymo išsamumas, detalumas, tikslumas;
- atlikties *forma* siejama su kalbėjimo sklandumu ir rišlumu: pasisakymo struktūravimas, minčių siejimas, loginė dėstymo seka, kalbėjimo tempas;
- atlikties *suprantamumas* siejamas su kalbos ištekliais: raiškos įvairovė, taisyklingumas, tarimas.

Dialogo vertinimo kriterijai ir jų aptartys apibūdina šiuos užsienio kalbos mokėjimo aspektus:

- atlikties *apimtis* siejama su komunikacinių intencijų realizavimu: nuo minimalaus iki išsamaus, nuo glausto iki detalaus, nuo riboto iki reikiamos apimties pagal užduoties klausimus; komunikacinių intencijų realizavimas vertinamas dvejopai: aptartys apibūdina, (1) ar išdėstomos visos intencijos ir (2) kaip veiksmingai ir tiksliai jos reiškiamos;
- atlikties *forma* siejama su sąveika ir lankstumu: pašnekovo supratimas, pritaikymas prie pokalbio eigos, sąveika su pašnekovu, pokalbio konvencijų laikymasis, pašnekovo įtraukimas į pokalbį;
- atlikties *suprantamumas* siejamas su kalbos ištekliais: raiškos įvairovė, taisyklingumas, tarimas.

Toliau abėcėlės tvarka pateikiama keletas vertinimo lentelėje vartojamų sąvokų su pavyzdžiais ir jų atitikmenys anglų kalba:

Aiškiiai, detaliai, tiksliai vs apibendrintai, ribotai (angl. *in detail, precisely, clearly vs in general terms, to a limited extent*): šie aprašomieji terminai apibūdina mokinio gebėjimą vartoti tikslų žodį ir perteikti reikšmės niuansus arba, pritrūkus kalbos žinių, remtis bendresnės reikšmės žodžiu. Detalios, tikslios, aiškios, siauros reikšmės žodis rodo aukštesnio lygio leksinę kompetenciją, pavyzdžiui: *squirrel vs animal* (liet. *voverė vs gyvūnas*); *abbey vs building* (liet. *abatija vs pastatas*), *novel vs book* (liet. *romanas vs knyga*), *hammer vs tool* (liet. *plaktukas vs įrankis*); *to dash vs to move* (liet. *lėkti, pulti vs judėti*); *to gaze vs to look* (liet. *spoksoti vs žiūrėti*). Dar keletas anglų kalbos pavyzdžių:

Tiksli raiška	Apibendrinta raiška
(1a) <i>I find it difficult to make up my mind which job would be better.</i>	(1b) <i>I don't know which job is better.</i>
(2a) <i>He seemed to be willing to accept our ideas.</i>	(2b) <i>He liked our ideas.</i>
(3a) <i>Would you mind if I ask the teacher?</i>	(3b) <i>I talk to the teacher, okey?</i>
(4a) <i>The picture shows a lady dressed in a medieval gown and wearing an impressive crown on her head.</i>	(4b) <i>The picture shows a woman in a nice dress with something big on her head.</i>

Asmeniniai vertinimai ir nuomonė (angl. *evaluation, stance, opinion*): gebėjimas tiksliai ir su niuansais pasakyti, kas (ne)patinka, (ne)įdomu, (ne)patikima, (ne)abejotina, (ne)vertinga ir pan., reikšti savo vertinimus ir nuostatas. Aptartys nenumato vertinti mokinio už išsakytą nuomonę ar individualų požiūrį į aptariamus dalykus; vertinamas tik mokinio gebėjimas užsienio kalba aiškiai ir suprantamai išdėstyti ir pagrįsti savo nuomonę užduotyje pateikta tema.

Diskurso žymikliai (angl. *discourse markers*): tokie pasakymai kaip *toliau kalbėsiu apie* (angl. *my next point is*), *pirmiausia norėčiau paaiškinti* (angl. *firstly I would like to explain*), *kai bandau prisiminti* (angl. *when I try to remember it*), *štai koks pavyzdys galėtų iliustruoti mano mintį* (angl. *here's an example to illustrate my idea*) ir pan. Šiais pasakymais kalbėtojas paaiškina klausytojui, apie ką bus kalbama, kodėl pateikiamas vienas ar kitas pavyzdys ar argumentas, kaip tai susiję su užduoties kontekstu, ko siekiama vienu ar kitu pavyzdžiu ar nukrypimu nuo temos. Kitaip negu teksto siejimo žodžiai (žr. toliau), diskurso žymikliai ne tik sukuria loginę seką, bet taip pat leidžia pašnekovui suprasti, kodėl kas nors sakoma.

Pasakymai (angl. *utterances*): juos gali sudaryti ir vienas ilgesnis, ir keletas trumpesnių sakinių, frazės ar pavieniai žodžiai, atliekantys tam tikrą komunikacinę funkciją, pvz., *ačiū* (angl. *thanks*) – dėkojama; *norėčiau pradėti nuo pavyzdžio* (angl. *let me begin by giving an example*) – įvedamas pavyzdys; *užduoties tema susijusi su laisvalaikiu* (angl. *the topic of the task deals with leisure time*) – pristatoma monologo tema.

Teksto siejimo žodžiai (angl. *linking words*): tai yra vienas diskurso žymiklių tipų. Teksto siejimo žodžiai atlieka tik teksto siejimo funkciją, pvz., jungtukai (liet. *ir, bet, nors*, angl. *and, but, although*) ir jungiamosios frazės (liet. *visų pirma*, angl. *first of all*). Šie žodžiai susieja pavienius žodžius, sakinius ir jais reiškiamas mintis į loginę seką.

Tinkama(s), tinkamai (angl. *appropriately*): terminas apibūdina pasakymą, atitinkantį užduoties kontekstą ir sociolingvistinę situaciją (užduotyje pateiktą komunikavimo situaciją, pašnekovą, tikslą); *tinkamas* pasakymas taip pat atitinka mandagumo normas ir bendravimo konvencijas. Tinkamumas yra sociolingvistinių žinių elementas.

Veiksmingai (angl. *effectively*) išreikšta mintis yra tokia, kurią pašnekovas supranta ir atitinkamai reaguoja (ką nors pasako, padaro ir pan.). Raiškos veiksmingumą lemia gebėjimas reikšti mintį taikliai, kalbėti taip, kad pašnekovas suprastų kalbėtojo intencijas, pasakymo tikslą. Veiksmingumas yra pragmatinių lingvistinių žinių elementas.

Šaltiniai

Aprašas - *Dalykų tarpinių patikrinimų ir brandos egzaminų užduočių aprašas*. Prieiga: https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/VBE_uzduociu_aprasas_02-13.pdf; žiūrėta 2023-06-21.

BEKM – Europos Taryba. 2008. *Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys*. Vilnius: Firidas.

CEFR – Council of Europe. 2001. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

CEFR/CV – Council of Europe. 2020. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Dragūnavičius, K., A. Dzimidavičius, I. Ežerinytė, I. Gresienė, S. Ignatavičius, A. Janonytė, B. Parmarauskienė, S. Saarmann, D. Sevalneva, V. Šumskas. 2020. *Mąstymo gebėjimų vertinimo programa*. Projektas (NR. 09.2.1-ESFA-V-706-02-0001) „Bendrojo ugdymo tyrimų, vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: mokinių pasiekimų vertinimas“. Vilnius. Prieiga: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/01/Mastymo_gebejimu_vertinimo_programa.pdf; žiūrėta 2023-06-21.

Paveikslai – interneto platforma *Discord*, funkcija *Midjourney*; prieiga: www.discord.com; naudota 2023-06-21.

Programa – *Pirmosios užsienio kalbos bendroji programa*. Prieiga: <https://www.emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos>; žiūrėta 2023-06-23.